UDK: 159.9:616.71-089.8

BO`GIM SINDROMI BILAN KASALANGAN BEMORLARNI PSIXOLOGIK STATUSI

Abdushukurova Komila Rustamovna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti (Samarqand, O‘zbekiston)
Bozorova Sevara Aktam qizi
Kattaqo'rg'on Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi (Toshkent, O‘zbekiston)

Annotatsiya: *Bizning tadqiqotlarimizda revmatoid artrit (RA), ankilozlovchi spondiloartrit (AS) va osteoartroz (OA) bilan og‘rigan bemorlar orasida intravert shaxslik tipiga ega bo‘lganlar ustunlik qildi, psoriatik artrit (PA) bilan og‘riganlarda esa — ekstravert xususiyatlar ko‘proq uchradi. Ekstravert shaxslarga optimizm, muloqotga kirishuvchanlik, ochiqlik va boshqalar bilan tez aloqa o‘rnatishga tayyorlik xos edi. Bunga qarama-qarshi tarzda, intravert tipdagi bemorlar kamgaplik, tortinchoqlik va o‘z dunyosiga sho‘ng‘iganlik bilan ajralib turdi.*
Kalit so‘zlar: *revmatoid artrit, psixologik omillar, osteoartroz, psoriatik artrit.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ПАЦИЕНТОВ С СУСТАВНЫМ СИНДРОМОМ

Абдушукурова Комила Рустамовна
Самаркандский государственный медицинский университет (Самарканд, Узбекистан)
Бозорова Севара Актамовна
Каттакурганский техникум общественного здравоохранения имени Абу Али Ибн Сины (Ташкент, Узбекистан)

Аннотация: *В наших исследованиях среди болных ревматоидным артритом (РА), анкилозирующим спондилоартритом (АС), и остеоартрозом (ОА) превалировали лица с интравертными, псориатическим артритом (ПА) - экстравертными качествами. При этом, лицам с экстравертными чертами характера были свойственны оптимизм, общительность, открытость и готовность вступать в контакт. В отличие от экстравертов, больные с интравертным типом отличалиьс неразговорчивостью, замкнутостью и погруженностью в себя.*
Ключевые слова: *ревматоидный артрит, психологические факторы, остеоартроз, псориатический артрит.*

PSYCHOLOGICAL STATUS OF PATIENTS WITH JOINT SYNDROME

Abdushukurova Komila Rustamovna
Samarkand State Medical University (Samarkand, Uzbekistan)
Bozorova Sevara Aktamovna
Kattakurgan College of Public Health named after Abu Ali Ibn Sina (Tashkent, Uzbekistan)

Annotation. *In our studies, among patients with rheumatoid arthritis (RA), ankylosing spondyloarthritis (AS), and osteoarthritis (OA), individuals with introverted personality traits predominated, whereas patients with psoriatic arthritis (PA) were more likely to exhibit extroverted characteristics. Extroverted individuals were characterized by optimism, sociability, openness, and readiness to communicate. In contrast, patients with an introverted personality type tended to be reserved, quiet, and self-absorbed.*
Keywords: *rheumatoid arthritis, psychological factors, osteoarthritis, psoriatic arthritis.*

Kirish: Adabiyotlardan ma’lumki, ko‘pgina tadqiqotchilar surunkali kasalliklar rivojlanishida psixologik omillarning rolini va surunkali patologik jarayonning bemorlar psixologiyasiga ta’sirini qayd etishgan. Biroq, bo‘g‘imlarning surunkali yallig‘lanishli va distrofik kasalliklarida bemorlarning psixologik xususiyatlariga har doim ham e’tibor qaratilmaydi va bemorlarning shaxsiy sifatlariga qarab davolash ko‘pincha davolovchi shifokorlar e’tiboridan chetda qoladi. SHu bilan birga, N.V. Vukolova (2010), N.S. Krijanovskaya, P.M. Balabanova (2008) surunkali kasalliklarda davolash va reabilitatsiyaning past samaradorligi ko‘p jihatdan bemorlarning xususiyatlariga etarlicha baho berilmaganligi bilan bog‘liq deb hisoblaydilar.

Ishning maqsadi: Yo‘qoridagilardan kelib chiqgan holda, ishning maqsadi bo‘g‘imlarning surunkali yallig‘lanishli va distrofik kasalliklari bo‘lgan bemorlarning asosiy psixologik sifatlarini o‘rganishdan iborat.

Tadqiqot usullar: Ko‘zatuv ostida 380 nafar bemor bo‘ldi: 168 nafari revmatoidli artrit (RA), 78

nafari osteoartroz (OA), 63 nafari reaktiv artrit (ReA), 31 nafari podagrik artrit (PA), 25 nafari ankilozlovchi spondiloartrit (AS) va 15 nafari psoriatik artrit (PsA). RA tashxisi Amerika revmatologlar uyushmasining (1997) mezonlariga, OA, PsA, ReA - Rossiya tibbiyot fanlari akademiyasi Revmatologiya institutining (1989; 1997), AS va PA - Rim mezonlariga (1977) muvofiq qo‘yilgan.

Tashxisni aniqlash va shakllantirishda Rossiya tibbiyot fanlari akademiyasi Revmatologiya instituti tomonidan taklif etilgan kasalliklar nomenklaturasi va tasnifi bo‘yicha tavsiyalar hisobga olindi (1999). Bizning tadqiqotimizda ayollar 53,2%, erkaklar 46,8% tashkil qildi. SHuningdek, revmatoid artrit (RA) va osteoartrit (OA) ko‘proq ayollarda aniqlansa, ReA, psoriatik artrit (PsA), psoriatik artrit (PA) va ankilozlovchi spondiloartrit (AS) erkaklarda keng tarqalgan. YOshga ko‘ra, 30 yoshgacha bo‘lganlar 27,1%, 31-50 yoshda — 40,0%, 50 yoshdan oshgan (50+) — 32,9% tashkil etdi. Kasallik davomiyligiga ko‘ra 1 yilgacha bo‘lganlar 33,9%, 1-5 yil orasida bo‘lganlar 31,3%, 5 yildan ko‘p bo‘lganlar 34,7% tashkil qildi.

Nazorat guruhda 40 nafar sog‘lom insonlar bo‘lib, ularning yoshlari 16-60 yosh orasida. O‘rtacha yoshi 33,6 ± 2,02 yil. Bu guruhda yosh bo‘yicha taqsimot: 20 kishi — 30 yoshgacha, 14 kishi — 31-50 yoshda, 6 kishi — 50 yoshdan yuqori.

Tadqiqotda bemorlar fe’l atvori Kettelya (R.S, Nemov, 1998) testi va o‘z-o‘zini baxolash so‘rovnomalari yordamida baholandi. Ular yosh, jins, kasb, turmush tarzi va yashash muhiti nazarda tutildi va ba’zi savollar qisman moslashtirildi.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi: Bizning kuzatuvimiz davomida bemorlar orasidan RA, AS va OA bemorlar orasida introvert bo‘lgan shaxslar ko‘proq bo‘lsa, PA bemorlar esa ekstravert xususiyatlarga ega bo‘lishgan. Ekstravertlarda optimizm, jamiyatga yaqinlik, ochiqlik va aloqaga tayyorlik kuzatilgan. Introvertlarda esa, kamgaplik, sokinlik, tumtuq holatlar kuzatilgan. Introvert xarakterga ega bemorlar solishtirib ko‘rilganda, ularda pessimistik fikrlar va atrof muhitga qiziqishning yo‘qligi ham kuzatilgan. Boshqa kesmalada ifodalangan shaxslar, o‘zgaruvchanlik va zaiflikka ega bo‘lib, ular ambovert — ya’ni ikkilamchi xarakterda bo‘lganlar deb topildi. Nazorat guruhi bilan solishtirib ko‘rilganda psoriaz bilan bog‘liq bo‘lganlar orasida, ambovertlar soni yuqori edi.

SHuningdek, ko‘pchilik bemorlarda emotsional labillik, o‘ziga bo‘lgan ishonchning kamligi, qiyinchiliklarga qarshi ko‘rasha olmaslik, emotsiyalarni nazorat qila olmaslik kabi xususiyatlar kuzatilgan. Ular hayotiy muammolarni echa olmaydigan va muammolardan qo‘rquvchan, hayotiy qiyinchiliklarga tayyorgarliksiz, oldindan reja tuzishga qo‘rqadigan, muammolardan qochadigan va insonlar nazariga tushishni hohlamaydigan.

Psoriatik artrit (PsA) bilan kechuvchi bo‘g‘imlar zararlanishida ham bezovtalik, hissiylik, emotsional barqarorlikning yo‘qligi va o‘ziga ishonchsizlik kabi psixologik xususiyatlarga ega bemorlar ustunlik qildi. Biroq, PsA da bemorlarning 40,0% gacha bo‘lgan qismi o‘z-o‘zini baholashga oid savollarga javob bera olmadi, bu esa bemorlarda sezilarli darajada psixologik dezadaptatsiya mavjudligini ko‘rsatadi. Biroq, bu holat shaxslararo munosabatlarning buzilishi va bemorlarning ma’lum darajada ijtimoiy yakkallanishi natijasidir. Kasallikning uzoq muddat davom etishi, terida doimiy qichishish va kosmetik muammolar noqulaylik hissini keltirib chiqaradi hamda bemorlarni odamlar bilan muloqotni cheklashga majbur qiladi.

Reaktiv artrit (ReA) da fe’l atvor xususiyatlarni psixologik o‘rganish bemorlarning shaxsiy sifatlari sog‘lom shaxslar bilan solishtirilganda sezilarli farqlarga ega emasligini ko‘rsatdi. Faqat impulsivlik, hissiylik va bezovtalik shkalalari bo‘yicha ReA bilan og‘rigan bemorlar nazorat guruhi ko‘rsatkichlaridan yuqori bo‘ldi. Bo‘g‘im sindromining o‘tkir boshlanishi ushbu psixologik xususiyatlarning bemorlar orasida ko‘payishining asosiy sababi bo‘ldi, chunki ReA da kasallikning ilk kunlarida bo‘g‘im sindromi bemorlarda kasallik oqibatiga nisbatan ma’lum darajada qo‘rquvni keltirib chiqaradi.

Podagra (PA) bilan og‘rigan bemorlarning fe’l atvor xususiyatlari boshqa bemorlardan ko‘p jihatlari bilan farq qilar edi. PA da bemorlarning aksariyati vaziyatni yaxshi baholay olar va o‘zlariga ishonchni namoyon etar edi (71,0%). SHuningdek, bemorlarning 67,7% da diqqat markazida bo‘lishga intilish va qo‘rquvning yo‘qligi (jasorat), 64,5% da esa tez qaror qabul qilishga moyillik va boshqaruvchanlik qobiliyati (tashabbuskorlik) qayd etildi.

Biroq, nazorat guruhi bilan solishtirilganda, PA bilan og‘rigan bemorlar biroz tartibsiz va bee’tibor bo‘lgan, ammo ular orasida qo‘yi shkalaga xos bo‘lgan boshqa fe’l atvor sifatlarga ega shaxslar ancha kam uchradi.

Podagra bilan og‘rigan bemorlarning xarakter xususiyatlari jins, yosh toifasi, kasallikning davomiyligi, xurujlar tez-tezligi hamda ichki a’zolarning qo‘shimcha kasalliklari bilan bog‘liq emas edi. SHuning uchun, podagrada ijtimoiy omillar ta’sirida shakllangan shaxsiy sifatlar patologik jarayon ta’sirida deyarli o‘zgarmaydi, degan xulosaga kelish mumkin.

Xulosa: SHunday qilib, bo‘g‘imlarning surunkali kasalliklari bilan og‘rigan bemorlar o‘z xarakter xususiyatlari jihatidan sog‘lom shaxslardan farq qiladi. Jumladan, RA va AS bilan og‘rigan bemorlar nisbatan kam muloqotchi, etarlicha qat’iyatli emas, uzoq davom etuvchi ruhiy kechinmalarga moyil va o‘zlariga ishonchi past bo‘ladi. Podagrik artriti bilan og‘rigan bemorlar esa jahldorlik, keskinlik, to‘g‘ri so‘zlilik va qat’iyatlilik bilan ajralib turadi. Ular etakchilikka intiladi, boshqalarning fikriga toqatsiz

bo‘ladi hamda kasallikni inkor etish yoki uni kamsitishga moyillik namoyon etadi.

Osteoartroz (OA) bilan og‘rigan bemorlar etarlicha muloqotchan, ishonuvchan va ko‘z yosh to‘kishga moyil bo‘lgan, biroq ko‘pincha tayinlangan davolash choralariga nisbatan tanqidiy fikrlar bildirgan va shifokor ko‘rsatmalarini bajarishni tez-tez unutib qo‘ygan. Intellektual daraja jihatidan esa, boshqalardan farqli ravishda, podagra artriti (PA) va psoriatik artrit (PsA) bilan og‘rigan bemorlar yuqoriroq intellektual salohiyatga ega bo‘lib chiqdi, ammo PsA da ma’lum darajada ko‘zga tashlanmaslikka intilish kuzatildi.

Asosiy xulq atvor xususiyatlarning shakllanishida kasallikning klinik namoyon bo‘lish og‘irligi, uning davomiyligi, bemorlarning jinsi, yoshi hamda ijtimoiy-mehnat darajasi muhim ahamiyat kasb etadi. Kasallik klinik manzarasining og‘irlashuvi (davomiylikning uzayishi, faollik darajasining oshishi, bo‘g‘imlardagi o‘zgarishlar va mehnat qobiliyatining yo‘qolishi) bilan bemorlarning katta qismi kamgap, emotsional labil holatga kelib, tobora «o‘z kasalligi ichiga sho‘ng‘ib» boradi. SHuning uchun ushbu toifadagi bemorlarga davolash tadbirlarini o‘tkazishda ularning xarakterologik xususiyatlarini inobatga olish lozim.

ADABIYOTLAR

1. Щербаков Г.И. Особенности психологических нарушений у пациентов с анемией при анкилозирующем спондилите. Учебное пособие для терапевтов, ревматологов. «Логос» Ставрополь, 2018.

2. Грехов Р.А., Харченко С.А., и соав. Психологические аспекты ревматоидного артрита (тематический обзор литературы). Журнал медицинская психология в России, №3(20)2013, С. 28-25.

3. Павлова Е.В. Теоретические основания психотерапии в реабилитации больных ревматоидным артритом // Уральский медицинский журнал. – 2007. – № 4, С. 12-17.

4. Р.Р. Ахунова, К.К. Яхин, С.П. Якупова и др. Связь клинических, социальных и психологических факторов с психическими расстройствами непсихотического уровня у больных ревматоидным артритом.

5. Грехов Р.А. Психосоматические соотношения и внутренняя картина болезни у ревматических пациентов: автореф. дис. … доктора. мед. наук. – Волгоград, 2010. – 56 с.

6. Вельтищев Д.Ю., А.С. Марченко, О.Ф. Серавина и др. Аффективно-стрессовая модель депрессии: практическое внедрение в ревматологической практике / // Психиатр. психофармакотер. – 2009. – № 11 (5). – С. 17-22.

7. Павлова Е.В. Смысловая саморегуляция в структуре психосоматического синдрома при ревматоидном артрите // Известия Уральского федерального университета. – 2009. – № 1-2 (62). – Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры.

8. Хронический стресс и депрессия у больных ревматоидным артритом / А.Е. Зелтынь, Ю.С. Фофанова, Т.А. Лисицына и др. [Электронный ресурс].

9. Р.А. Грехов, А.В. Александров, И.Ю. Алехина и др. Влияние методов восстановительной терапии на нормализацию психоэмоционального статуса больных с воспалительными и дегенеративными заболеваниями суставов / // Вестник РАМН. – 2010. – № 3. – С. 29-33.

10. Knittle K. Effect of Self-Efficacy and Physical Activity Goal Achievement on Arthritis Pain and Quality of Life in Patients With Rheumatoid Arthritis / K.P. Knittle, V. De Gucht, E.J. Hurkmans [et al.] // Arthritis Care & Research. – 2011. – Vol. 63, № 11. – P. 1613-1619.

11. Knittle K. Psychological Interventions for Rheumatoid Arthritis: Examining the Role of Self-Regulation With a Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials / K. Knittle, S. Maes, V. De Gucht // Arthritis Care & Research. – 2010. – Vol. 62, № 10. – P. 1460-1472.

12. Абдушукурова К. Применение аспирина у больных ревматоидным артритом в сочетании с ишемической болезнью сердца //Журнал кардиореспираторных исследований. – 2020. – Т. 1. – №. 3. – С. 49-51.

13. Rustamovna A. K., Amrillayevich A. I. Иммунопатогенетические основы ревматоидного артрита: обзор литературы //journal of biomedicine and practice. – 2024. – Т. 9. – №. 2.

14. Абдушукурова К. Р., Нусратова Ш. Ф. Гериатрические особенности ревматоидного артрита //Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 4-1. – С. 156-163.

15. Абдушукурова К. Р., Хамраева Н. А. Ревматоид артрит касаллигида артериал гипертензия фенотипларининг суткалик бузилишлари //" xalq tabobati va zamonaviy tibbiyot, yangi yondashuvlar va dolzarb tadqiqotlar”. – 2023. – Т. 7. – С. 34-38.